

Toegankelijkheid Openbare Gebouwen en Ruimten

Toegankelijkheid moet normaal worden,
ontoegankelijkheid de uitzondering.

Maart 2021

Toegankelijkheid Openbare Gebouwen en Ruimten

KOM-HOOR-ZIE document

(Bron: Handboek Toegankelijkheid)

Inhoudsopgave

MAART 2021	1
INHOUDSOPGAVE	2
VN-VERDRAG HANDICAP.....	3
ADVIESRAAD TOEGANKELIJKHEID SÚDWEST-FRYSLÂN (ATS)	3
ALGEMEEN	4
BEGRIPSBEPALINGEN	4
ZIEN:	4
KIJKEN:	4
HOREN:.....	5
TASTEN:	5
WELBEVINDEN:.....	5
BEGRIJPEN:	5
VOORTBEWEGEN:	5
KEREN:.....	5
STIJGEN & DALEN:.....	5
STAAN, ZITTEN & LIGGEN:	5
BEDIENING:.....	5
ROUTES.....	6
VOETPAD.....	6
OVERSTEEKPLAATS	6
TOEGANG	6
GANG	6
HELLING	7
TRAP	7
LIFT	7
VLUCHTROUTE.....	7
RUIMTEN	8
HALTEPLAATS	8
PARKEERPLAATS.....	8
ZITPLEK	8
WERKPLEK.....	8
TOILET	8
OBJECTEN	10
ROUTEGELEIDING	10
BEWEGWIJZERING	10
TEKST & TEKENS	10
BALIES & KASTEN	10
DEUREN & RAMEN	11
KNOPPEN & KRANEN	11
NORMEN.....	11
NEN	11
CEN	11
ISO	11
BOUWBESLUIT 2012	11

Toegankelijkheid Openbare Gebouwen en Ruimten

KOM-HOOR-ZIE document

(Bron: Handboek Toegankelijkheid)

VN-verdrag Handicap

Sinds 2016 geldt het VN-verdrag handicap in Nederland. Het doel van dit verdrag is dat de positie van mensen met een beperking verbetert. Twee miljoen Nederlanders hebben een beperking. Ze zijn slechtziend, blind, doof, hebben een lichamelijke of verstandelijke beperking of psychische problemen. Gewoon meedoen is voor hen niet altijd vanzelfsprekend.

Nederland heeft 17,4 miljoen inwoners, daarvan heeft 11,5% een beperking.
Súdwest-Fryslân heeft ca. 90.000 inwoners en zal dan ca. 10.350 mensen met een beperking hebben.

Mensen met een beperking moeten net als ieder ander gebruik kunnen maken van openbare gebouwen, de openbare weg, woningen, vervoer en van het internet. Al bij het ontwerpen en het bouwen moet hier rekening mee gehouden worden. Het VN-verdrag handicap schrijft dit voor.

Adviesraad Toegankelijkheid Súdwest-Fryslân (ATS)

De Adviesraad Toegankelijkheid Súdwest-Fryslân (ATS) adviseert het College van Burgemeester en Wethouders over de toegankelijkheid van openbare gebouwen en ruimten voor mensen met een beperking. De ATS stimuleert ondernemers, beheerders en uitbaters de publieke gebouwen en ruimten geschikt te maken voor mensen met een beperking.

In de ATS zitten ervaringsdeskundigen. Op basis van eigen kennis en ervaring zegt de ATS iets over de toegankelijkheid. De ATS baseert tevens haar kennis op grond van het handboek voor toegankelijkheid, uitgegeven door de Chronisch zieken en Gehandicapten Raad Nederland 7^e druk ISBN 978-90-12-58505-7

Om inzicht te krijgen in welke maatregelen genomen kunnen worden, heeft de ATS dit "Kom-hoor-zie-document" ontwikkeld.

Toegankelijkheid Openbare Gebouwen en Ruimten

KOM-HOOR-ZIE document

(Bron: Handboek Toegankelijkheid)

Algemeen

Mensen zijn in hun waarneming, begrip en handelingsvaardigheden verschillend. In het Handboek voor Toegankelijkheid wordt het zogenoemde “kritisch gebruik” als meest vanzelfsprekend uitgangspunt genomen bij het vormgeven en inrichten van de fysieke leefomgeving.

In dit document gaan we uit van ‘de eigenschap van buitenruimten en gebouwen die maakt dat mensen – divers als ze zijn – er kunnen doen wat ze er volgens de bestemming moeten kunnen doen’.

- In de openbare buitenruimte, waar we onderweg zijn, aankomen en vertrekken, op de bus wachten, op de fiets stappen, de auto parkeren, een brief posten, de hond uitlaten, lekker in de zon zitten of gewoon wat rondhangen.
- In gebouwen, waar we werken of bezoeker zijn, boodschappen doen, recreëren, deelnemen aan activiteiten.

Bij het opstellen van de toegankelijkheidsnormen is gekeken naar onderstaande invalshoeken en welke onderwerpen daarbij horen.

Invalshoek	Bijbehorende onderwerpen					
Zien	Verlichting	Gelijkmatigheid	Contrast	Redundantie		
Kijken	Zichtlijnen	Objectgrootte				
Horen	Akoestiek	Geluidsisolatie	Geluidsversterking	Redundantie		
Tasten	Bescherming	Routegeleiding	Reliëf			
Welbevinden	Luchtkwaliteit	Binnenklimaat	Straling	Stof en vuil	Daglicht	
Begrijpen	Vorm en functie	Oriëntatie	Ondubbelzinnig			
Voortbewegen	Loopruimte	Loopoppervlak	Loopafstand	Valbeveiliging		
Keren	Keerruimte	Haakse bocht				
Stijgen & dalen	Hellingshoek	Op- en aantrede	Liftafmeting			
Staan, zitten & liggen	Staruimte	Zitruimte	Ligruimte	Reikruimte	Transferruimte	
Bedienen	Gebruikshoogte	Bedieningsgemak	Steun			

Begripsbepalingen

Zien: Er is licht nodig met een bepaalde sterkte. Dit hangt af van wat we doen. Ouderen hebben meer licht nodig. Denk ook aan het contrast. De combinatie van rood en groen en rood en zwart wordt door velen niet gezien.

Kijken: Houd rekening met de positie van mensen. Staand: 1050 – 1950 mm van de vloer; zittend: 600 – 1450 mm en met de grootte van borden, liftknopje. Als grenswaarde voor tekst op afstand geldt een letterhoogte van 5% van de leesafstand.

Toegankelijkheid Openbare Gebouwen en Ruimten

KOM-HOOR-ZIE document

(Bron: Handboek Toegankelijkheid)

- Horen:** Velen zijn voor een goede verstaanbaarheid afhankelijk van een goede akoestiek en hulpvoorzieningen voor de individuele toegang tot geluid.
- Tasten:** Men moet zich beschermd weten tegen hitte en koude, tegen snijden en schaven en stoffen die ernstige allergische reacties oproepen. Het in reliëf uitvoeren van tekst stelt blinden en slechtzienden in staat tekst te lezen.
- Welbevinden:** Denk ook aan luchtkwaliteit in de verblijfruimte (2x ruimte-inhoud per uur), vergaderruimte (6x per uur) en sanitaire ruimte (20x per uur). Daglicht hebben we nodig voor ons tijdsbesef, het bioritme en fysiologisch welzijn.
- Begrijpen:** In een omgeving die we niet of nog niet goed kennen, willen we weten waar we zijn en weten waar we naartoe moeten, wat ons te doen staat of wat van ons wordt verwacht. Denk aan bestemmingsaanduidingen, herkenbare symbolen en pictogrammen.
- Voortbewegen:** We hebben 230 cm hoogte en 90 – 180 cm breedte nodig. Voor mensen in een rolstoel moet een minimale vrije doorgang van 90 cm zijn gegarandeerd. Het loopoppervlak moet vlak, stroef en vast zijn. De loopafstand van parkeerplaats naar gebouwentree moet zo kort mogelijk zijn (max. 50 meter).
- Keren:** Keren doen we bij de entree, de lift en het toilet, maar ook bij een voetgangerssluis, een gang of een deur waar een haakse bocht moet worden gemaakt. De keerruimte voor een scoot-mobiel is 210 x 210 cm en voor een rolstoel 150 x 150 cm.
- Stijgen & dalen:** Dit doen we op drie manieren: trede voor trede, via een helling of met een lift. Trappen, hellingbanen en liften moeten voorzien zijn van leuning, contrastmarking en bediening. Bij een hoogte tot 5 cm geldt een hellingshoek van 1 (hoogte) : 6 (lengte) en bij een hoogte tot 10 cm 1: 10. Open trappen zijn voor slechtzienden en mensen met hoogte vrees onprettig en blindengeleidehonden zijn er bang voor.
- Staan, zitten & liggen:** Een volwassene neemt staand ongeveer 70 x 50 cm in beslag. Een rolstoel 90 x 120 cm met eventuele transferruimte 90 x 120 cm. De scootmobiel heeft een staruimte van 90 x 150 cm. De ligruimte is 90 x 210 cm.
- Bediening:** Voor het bedienen van een automaat of het openen van een deur is staruimte nodig. Zithoogte 40 – 54 cm; werkbladhoogte 62 – 82 cm; stahoogte 80 – 125 cm; reikhoogte 40 – 180 cm. Hoogte bedieningselementen 105 cm en 50 cm uit een inwendige hoek.

Toegankelijkheid Openbare Gebouwen en Ruimten

(Bron: Handboek Toegankelijkheid)

Routes

De breedte van voetpaden, toegangen, hellingen en trappen dienen afgestemd te zijn op de frequentie waarin mensen elkaar passeren en tegemoetkomen. Goede oriëntatie vraagt een overzichtelijke structuur en een logische ligging van entrees, liften, trappen en bijvoorbeeld toiletten. Het onderhoud van looproutes in de openbare buitenruimte vraagt voortdurend om aandacht. De vrije doorgang op voetpaden kan zijn belemmerd door overhangende beplanting, foutgeparkeerde auto's, fietsen, terrasjes, reclameborden, uitstallingen en afvalbakken. Bij het beheer van een gebouw is aandacht nodig voor het obstakelvrij houden van gangen, vluchtroutes en de lift.

Voetpad

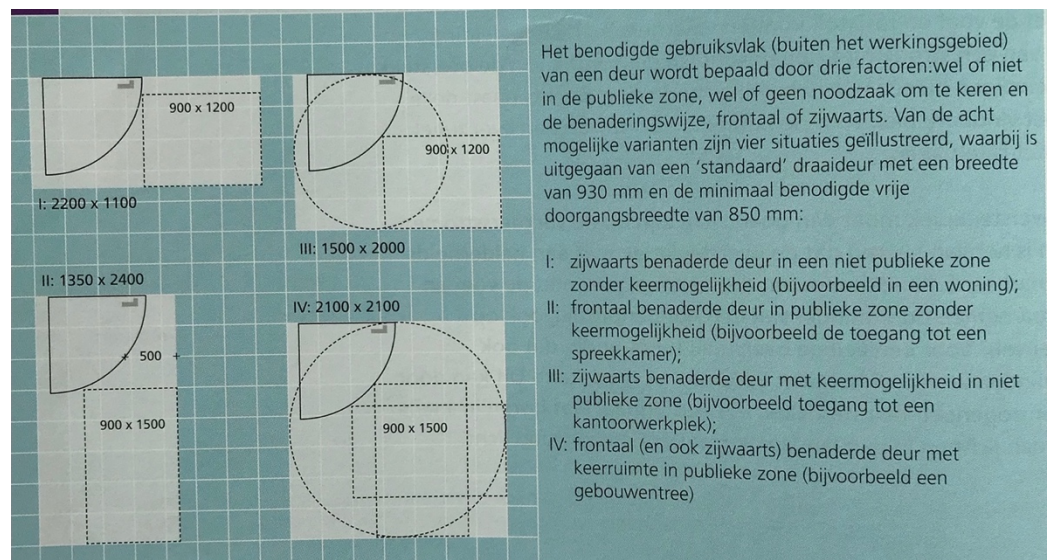
Voor de veiligheid contrastrijke markering of hekwerk bij smalle en drukke looproutes. Zitgelegenheid om de 200 meter. Afgescheiden van fietspaden en rijbanen.

Oversteekplaats

Algemene principes: ruimte om te keren op het trottoir, geleidelijk (ribbelprofiel) haaks op het trottoir in de richting van de oversteek, een helling en waarschuwingsmarkering (noppenprofiel) ter plaatse van de oversteek en op eventuele vluchtheuvel.

Toegang

De maatvoering van een toegang is van belang en bij voorkeur drempelvrij. Verschil tussen maaiveld en vloerpeil mag niet hoger zijn dan 2 cm. Er is staruimte en keerruimte nodig. Grote glasvlakken moeten op ooghoogte door helderheidscontrasten worden gemarkeerd.

Een carrouseldeur is klein, als in de compartimenten geen scootmobiel kan staan (dan is alternatieve toegang nodig).

Gang

De gang wordt ook wel verkeersruimte genoemd. Er moet ruimte zijn om elkaar te passeren. Spiegelende vloeren zijn hinderlijk voor de oriëntatie. Goede oriëntatie vraagt voldoende verlichting en goed

Toegankelijkheid Openbare Gebouwen en Ruimten

KOM-HOOR-ZIE document

(Bron: Handboek Toegankelijkheid)

zichtbare bewegwijzering. In grote ruimten (ontvangsthal) kan de looproute met een geleidelijk aangegeven worden.

Helling

Een hellingbaan (steiler dan 1:25 (4%)) is alleen praktisch bruikbaar tot een hoogteverschil van één meter. Voor groter verschil missen velen kracht en uithoudingsvermogen. Voor hellingen die minder steil zijn is een rustplek per meter hoogteverschil nodig. Voor steun op het hellend vlak is aan weerszijden een leuning nodig.

Trap

Naast een trap is ook een lift of hellingbaan nodig, zodat iedereen de hoogte kan overbruggen. Een trap moet de natuurlijke tred volgen. Door de leuning op bordessen door te laten lopen, kunnen blinden en slechtzienden via de leuning het verloop van de trap volgen. De leuning moet doorlopen over een lengte van minimaal de aantrede. De randen van de treden moeten over de volle breedte van contrast worden voorzien. Noppenprofiel op 60 cm voor de eerste trede

Lift

Standaardmaten: Kooilift voor brancard (110 x 220 cm); hefplateaulift voor scootmobiel (90 x 120 cm) en trapplateaulift voor rolstoel (90 x 120 cm). Via een spiegel op de achterwand kunnen rolstoelgebruikers die met hun rug naar de liftdeur staan, de liftdeur zien. Verdiepingsaanduidingen moeten hoorbaar zijn voor blinden en slechtzienden.

Vluchtroute

De vluchtrouteaanduiding moet niet alleen bij het plafond, maar ook op de vloer zijn aangebracht, daar de hete rook zich bij brand tegen het plafond verzamelt. Liften worden bij een brand buiten werking gesteld. Vluchtrappen moeten breed genoeg zijn om iemand bij de vlucht te dragen of te begeleiden. Mensen die niet kunnen traplopen zijn tijdens een evacuatie via het trappenhuis aangewezen op hulpverleners. Er bestaan lichte (uitklapbare) rolstoelen die geschikt zijn voor het afdalen via de trap.

Toegankelijkheid Openbare Gebouwen en Ruimten

KOM-HOOR-ZIE document

(Bron: Handboek Toegankelijkheid)

Ruimten

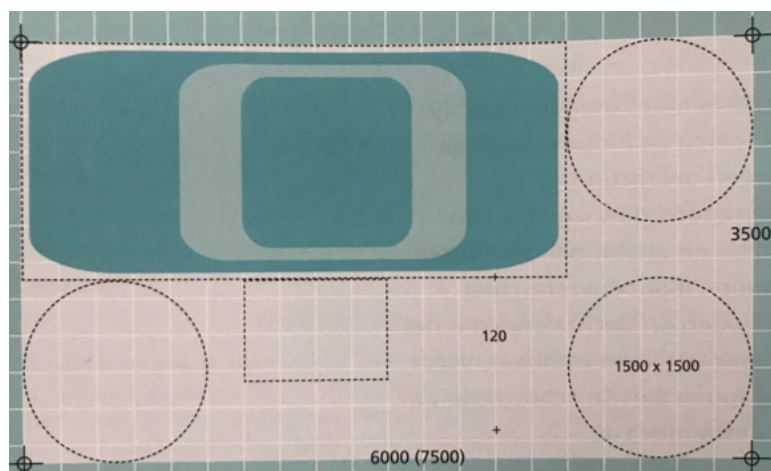
In ruimten – zoals een kamer, zaal, lokaal en werkplaats, of buiten, een terrasje, een speelplek – gaat het gezien om de vraag of we de ruimte voor de beoogde activiteit kunnen gebruiken. Daarbij is ook ventilatie, behaaglijk klimaat en daglicht en hygiëne van belang.

Halteplaats

Halteplaatsen zijn plekken waar we verblijven om op het openbaar vervoer te wachten, in het vervoermiddel te stappen om op een andere halteplaats weer uit te stappen (bus, tram, metro en tram). Voor blinden en slechtzienden is het van belang dat de instapplek en route er naartoe contrastrijk en voelbaar wordt gemarkeerd. Deze geleidelijn moet ook bij de achterzijde direct gevonden kunnen worden.

Parkeerplaats

Als algemene richtlijn geldt dat 2% van het totaal aantal plaatsen op een parkeerterrein minimaal één plaats een 'algemene gehandicapten parkeerplaats' is voor mensen met een

vergunning. Dit speciale parkeervak is breder en heeft daarnaast loop-, keer- en transferruimte nodig.

Bij een bestelbusje vindt de transfer achter de auto plaats en is extra ruimte nodig voor het uitschuiven van een hellingbaan of liftplatform.

Zitplek

Er moet loopruimte zijn om bij het zitelement te komen. Voor mensen met een rolstoel, scootmobiel of rollator is op de zitplek 'staruimte' nodig. In stadions en theaters is het bijvoorbeeld goed om 2% van de zitplaatsen voor dit doel te reserveren. Een deel van de (vaste) zitplaatsen zou demontabel uitgevoerd kunnen worden.

Werkplek

Er moet ruimte zijn om te zitten, om te keren, om tussen de inrichting te bewegen – loop- en keerruimte – en reikruimte om boven en onder in kasten en laden spullen te kunnen zien en pakken.

Toilet

Rolstoelgebruikers hebben een groter toilet nodig, dan mensen zonder de hulpmiddelen. Dit grotere toilet wordt ook zeer op prijs gesteld door ouders die hun baby willen verschonen, mits er een (opklapbaar) werkblad is. Met het oog op vallen tijdens de toilettransfer, moet een toilet worden voorzien van:

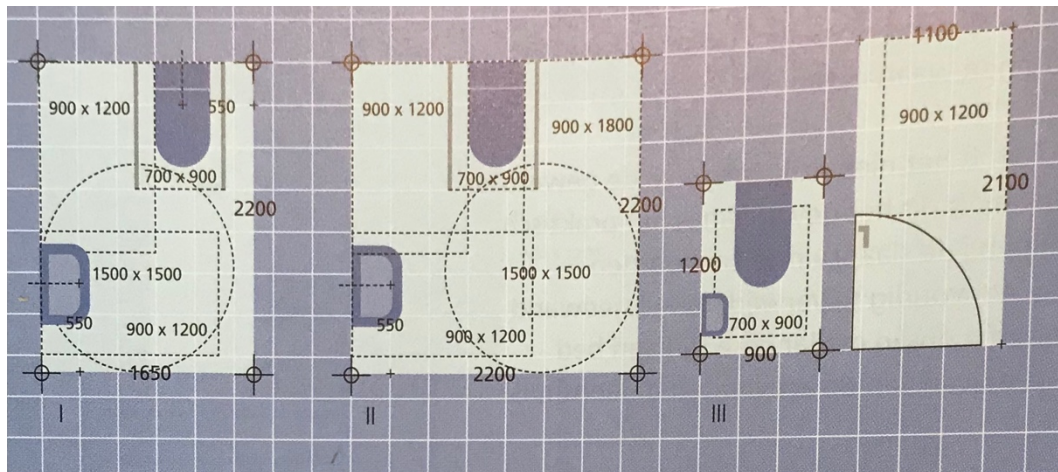
Toegankelijkheid Openbare Gebouwen en Ruimten

KOM-HOOR-ZIE document

(Bron: Handboek Toegankelijkheid)

- in een alarm bereikbaar op 40 cm boven de vloer,
- stevige (opklapbare) steunen aan weerszijden van het closet en
- moet de deur van de sanitaire ruimte altijd naar buiten draaien.

Voorbeelden van toiletruimten, geschikt in verschillende situaties:

- I toilet mede geschikt voor rolstoelgebruikers zonder hulp (algemeen toepasbaar)
- II toilet mede geschikt voor rolstoelgebruikers met hulp (publieke zone)
- III toilet mede geschikt voor rolstoelgebruikers die in een woning op bezoek zijn

Aandachtspunten voor gebruikshoogten en het bedieningsgemak zijn: bediening van de deur, het slot, de spoelbak, rolhouder, wastafel, kranen, kledinghaken en lichtschakelaar.

In bestaande gebouwen en met name in (kleine) horeca ondernemingen is ook behoefte aan een mede voor rolstoel- en rollatorgebruikers geschikt toilet. In de praktijk ontbreekt het vaak aan ruimte om dit in de maatvoering 165 x 220 cm te doen. In voorkomende gevallen zou ook een kleiner toilet kunnen worden gerealiseerd, zoals voorbeeld III. Voorwaarde is dat het toilet 'drempelloos' bereikbaar is.

Objecten

Bij het vormgeven van gebruiksoBJECTEN is het de vraag of het object voor iedereen is bedoeld (collectief gebruik), voor één iemand (individueel gebruik) of voor een specifieke gebruikersgroep. Bij gebruiksoBJECTEN kan een conflict optreden door het verschil in onze lichaamsslengte: Lange mensen staan graag aan een hoge balie en die is voor kleine of zittende mensen te hoog. Dit geldt ook voor wastafels, toiletpotten, kledinghaken en naambordjes.

Routegeleiding

Primaire uitgangspunten:

- 1) Het gebruik van gidslijnen verdient de voorkeur boven geleidelijnen; waar een gidslijn ontbreekt is een geleidelijn nodig in combinatie met markeringen.
- 2) Geleidelijnen mogen alleen worden gebruikt in veilige, voor voetgangers bestemde gebieden en alleen in en om openbare gebieden, zoals stadscentra, winkelcentra en in en om openbare gebouwen, zoals gemeentehuis en museum, te beginnen vanaf de dichtstbijzijnde OV-halteplaatsen.
- 3) Een geleidelijn is eenvoudig en logisch vormgegeven en bevat zo min mogelijk hoeken, knoop- en beslipunten.
- 4) Een geleidelijn moet altijd in twee richtingen kunnen worden gebruikt.
- 5) Geen overhangende elementen (luifels, boomtakken) op minder dan 230 cm boven de loopruimte van tenminste 60 cm aan weerszijden van de lijn.
- 6) Een geleidelijn is afwijkend van kleur en textuur.

Bewegwijzering

Van belang is de plek waar de bewegwijzering is aangebracht. We moeten de borden kunnen zien vanaf de plek waar we een beslissing nemen.

Plaatsing bord: 230 cm boven loopoppervlak (obstakelvrij blikveld)

Afmeting bord: 5% van de kritieke leesafstand

Een bewegwijzeringsbord moet voldoende contrasteren met de directe omgeving en dit houdt in dat de contouren van het bord opvallen.

Duidelijk wordt het als een donker bord wordt voorzien van een lichte rand, of andersom.

Tekst & tekens

Het gaat bij informatie, dichtbij of veraf, om de leesbaarheid en begrijpelijkheid. Die worden bepaald door de informatiehoogte, de tekengrootte, het verlichtingsniveau, het helderheidscontrast tussen tekst en ondergrond en het lettertype.

Balies & kasten

Bijzondere vaste inrichtingselementen zijn balies, loketten en kassa's. Voor een goed oogcontact zal de zithoogte aan de stahoogte moeten worden aangepast. Waar mogelijk kan ook worden gekozen voor meerdere werkbladen op verschillende hoogten.

Toegankelijkheid Openbare Gebouwen en Ruimten

KOM-HOOR-ZIE document

(Bron: Handboek Toegankelijkheid)

- Deuren & ramen** Uit praktisch oogpunt zijn automatische schuifdeuren ideaal. In de publieke zone moet een deur en de bestemming ervan duidelijk zichtbaar zijn. Als grenswaarde voor de bedieningsweerstand bij het openduwen van een deur en bedienen van een deurkruk geldt 10 Newton. Voor blinden is het belangrijk dat automatische draaideuren die de looproute indraaien worden aangekondigd met een met taststok of voet voelbare marking.
- Knoppen & kranen** Denk aan buitendeuren, de oproepknop bij een voetgangerslicht, deurkrukken, lichtschakelaars, stopcontacten, liftknopjes, radiatorknoppen, douchekranen, enzovoorts. Voor een praktisch gebruik is de plek van belang waar het element is gemonteerd. Vervolgens vraagt de vormgeving aandacht. De optimale bedieningshoogte van knoppen en kranen is 105 cm boven de vloer. Bedieningselementen die louter door een licht contact met de vingers hun werk doen – zoals bij touchscreens – werken in het algemeen vergissingen in de hand en zijn voor slechtzienden volledig onbruikbaar.

Normen

- NEN** De zogenoemde 'NEN1814' over de toegankelijkheid van buitenruimten, gebouwen en woningen, beschrijft een set eisen voor iedereen toegankelijke omgeving. Deze Nederlandse norm wordt vervangen door de CEN.
- CEN** De Europese normering van toegankelijkheid van gebouwde voorzieningen is in voorbereiding.
- ISO** Er bestaat een internationale norm voor toegankelijkheid: ISO 21542:2011 "Accessibility and usability of the built environment". Hierin zijn de belangen van mensen met een beperking ondergebracht.
- Bouwbesluit 2012** Het Bouwbesluit kent een aantal toegankelijkheidsvoorschriften. Echter, deze voorschriften komen lang niet tegemoet aan wat in het handboek voor toegankelijkheid wordt beoogd.

Tekstverwerking door HS, maart 2021